

Nijaz OMEROVIĆ

"Uzavrela dolina Spreče"

Zvuci sa Ozrena - proljeće 1992.¹

Zahvaljujući geografskom i strateškom položaju Gračanice - ovaj gradić u dolini rijeke Spreče, na putu Doboj Tuzla, u neposrednoj blizini planine Ozren, odskora je postao "zona visokog rizika", a u planovima suludih kartografa našao se u srpskom kanotnu, iako u samom gradu ima 87% Muslimana, 10% Srba, i 3% Jugoslovena. Na samoj opštini procenat je nešto drugačiji, 75% u korist Muslimana. Stoga nije ni čudo što je na najnovijoj karti (prijedlogu) Evropske zajednice Gračanica "glatko ucrtana" u "Muslimaniju". Međutim, prema vojnom planu "Drina" i onome što je procurilo u javnost, generali JNA imaju nešto drugačiju viziju podjele. Računajući, uglavnom, na vojnu silu, cilj im je da zaposjednu i osvoje što više teritorija za srpsku BiH.

Planina Ozren u svemu tome ima posebnu ulogu, zahvaljujući svojoj "herojskoj" prošlosti i posebno vojno-strateškom položaju, tako da nema "videnijeg" srpskog političara koji nije više puta tamo boravio - od vojvode Šešelja do Radovana Karadžića. Sa Ozrena kao bastiona srpstva na ovome području, krenule su i mošti cara Lazara - u vrijeme "buđenja naroda" i antibirokratske revolucije. Poznat je i kao uporište jakog četničkog pokreta u prošlom ratu, čije "svijetle" tradicije njeguje i čuva do danas. Zahvaljujući velikom broju dobrovoljaca, ova planina "proslavila" se diljem hr-

vatskog ratišta. Veliki broj Ozrenaca, poslijeratnih iseljenika po Slavoniji, pročitao se po svojoj "miroljubivosti" u poznatim događajima "dizanja ustanka" u Borovu Selu.

Inače, još u mjesecu oktobru, beogradski list "Vreme" objavljuje podatak da se poslije izbora u svim mjestima u BiH, u kojima je pobijedio SDS, pristupilo formiranju naoružanih odreda, što znači da su "pobednici" od početka planirali ovakav razvoj događaja. U tom kontekstu spominje se i planina Ozren u sjeveroistočnoj Bosni sa formacijom od pet stotina naoružanih ljudi. SDS je računao na nastavak politike drugim sredstvima (čitaj, oružanom silom), uz izdašnu pomoć Jugo-armije, koja je naoružavala stanovništvo ozrenskih sela, a naročito dobrovoljce. Tako su Ozrenci, osim pješadijskog naoružanja, dobili i artiljeriju, minobacače i tenkove koji su povučeni iz Hrvatske. Bivši rudnik azbesta preuređen je za vojne potrebe, centar za obuku teritorijalne odbrane Lužnjak u Bosanskom Petrovom Selu uzurpiran je za smještaj vojske koja je tu da zaštititi "goloruki, do zuba naoružani" narod od opakih fundamentalista sa druge strane rijeke Spreče.

Rijeka Spreča je, inače, prirodna granica između Gračanice i sela sa većinskim muslimanskim stanovništvom i sela podno Ozrena sa srpskim stanovništvom. Na sprečanskim mostovima odavno već danonoćno dežuraju, iza vreća sa pijeskom i betonskih zapreka, naoružani dobrovoljci. Uzgred, milicija nema pravo pristupa na teritorij s lijeve strane Spreče, pošto tamo ne funkcionišu "savezni zakoni". Milicionarima niko ne garantuje da će se uopšte živu vratiti ukoliko se slučajno nađu na Ozrenu.

¹ Ovaj tekst bio je pripremljen za aprilski broj "Slobodne Bosne" 1992. godine. Međutim, zbog poznatih događaja u Sarajevu, koji su označili početak agresije na BiH - nije objavljen.

U jednoj od informativnih emisija Yutela, u kojoj je kao gost bio Radovan Karadžić, novinar Goran Milić je, između ostalog, spomenuo i Gračanicu kao mirno mjesto bez ekscesa, što je izgleda bilo dovoljan znak da se to promjeni. Referendum za nezavisnu i cjelovitu Bosnu očigledno je bio kap koja je prelila čašu i povod da se krene u akciju, u oružane napade i diverzantsko-terorističke akcije, a način na koji je to izvedeno ne ostavlja mjesta sumnji da je sve unaprijed isplanirano i da se čekao samo povod za djelovanje. Postoje pouzdani podaci da su cijevi minobacača i haubica usmjerene prema Gračanici, da su već naštimovani nišanski elemnti i da se čeka "jak" povod za njihovu upotrebu.

Da se vodi pravi psihološki i specijalni propagandni rat na ovom području, svjedoči i tekst objavljen u "Narodnoj armiji" od 5.3.1992. pod naslovom "Uzavrela dolina Spreče", u kojem izvjesni Nenad Tošić neargumentovano i tendenciozno piše da je strpljenje srpskog naroda na izmaku zbog stalnih provokacija islamskih ekstremista i paravojnih formacija koje je naoružala SDA. Takođe, piše da je jedan od glavnih krivaca za narušene međunacionalne odnose načelnik Stanice javne bezbjednosti Gračanica Tajib Omerdić, koji navodno naoružava muslimanski narod. Ničim ne potkrepljujući te tvrdnje, SDS je već tražio njegovu smjenu, uz "argument" da on iritira srpski narod. Sve to miriše na već poznati scenario, s ciljem da se legalizuje upotreba armije, koja je demonstraciju sile pokazala 26.3. (četvrtak), izvodeći bojevo artiljerijsko gađanje na području Ozrena, odakle su čitav dan odjekivale potmule eksplozije, unoseći strah i zabrinutost među muslimansko stanovništvo.

Ako bi se hronološki bilježili svi događaji koji se se do sada dešavali na području gračaničke opštine, lako se može uočiti da u tom ludilu ima i logike i da je to, po svemu sudeći, ulazak u jedno razdoblje sve češćih terorističkih akcija - dok ne popusti strpljenje i drugoj strani, što bi bio izgovor za vojnu akciju širih razmjera. Sitnih

provokacija kao što je pucanje nasumice u noćnim satima iz pješadijskog naoružanja preko rijeke Spreče iz srpskih sela, i ranije je bilo. Sve je počelo u selu Donja Orahovia, kada je nekoliko rezervista iz susjednog sela razoružalo patrolu milicije i ubacilo bombu u kontrolni kiosk na putu prema Bosanskom Petrovom Selu. Revoltirani mještani postavljaju barikade na magistralnom putu Doboj-Tuzla, u znak solidarnosti isto se radi u Miričini, Pribavi i Stjepan Polju. Na to je uslijedila reakcija mještana Karanovca, sela sa srpskim žvljem, koji, takođe, postavljaju barikade pored mosta sa koga se izlazi na pomenuti magistralni put. Tom prilikom dolazi do ranjavanja žitelja Stjepan Polja, Ibrahimović Ibrahima od strane naoružanih rezervista.

Sukob je izbjegnut dogovorom nacionalnih stranaka SDA, SDS i Tuzlanskog korpusa. Tenzije popuštaju i barikade se uklanjaju.

To je bio samo uvod u čitavu seriju terorističko-diverzantskih aktivnosti koje su uslijedile u toku mjeseca marta. U subotu 7.3., negdje oko 2.30 sati iza ponoći, odjeknula je strahovita eksplozija u samom centru grada, uništivši pri tome ugostiteljski objekt "Šeherzada". Od silne detonacije polupana su sva stakla na okolnim zgradama i nekoliko prozora na džamiji u neposrednoj blizini. Otrprilike, sat poslije toga, u Stjepan Polju, selu nadomak Gračanice, iz ručnog bacača gađana je kuća Tajiba Omerdića, načelnika Stanice javne bezbjednosti, koji se u trenutku napada sa ženom i dvije kćerke nalazio u toj kući. Na kuću je ispaljeno i nekoliko rafala iz automatske puške, od kojih je ranjena jedna žena u susjedstvu. Na svu sreću, atentatori nisu uspjeli u svojoj namjeri, jedino je kuća pretrpjela veliku štetu. Po izjavama očevidaca, pucano je sa vojnog vozila.²

Diverzije se nastavljaju nakon nekoliko dana kada je, isto, u ranim jutarnjim satima, miniran i kafe "Amfora", ponovo vlasništvo građana albanske nacionalnosti. Objekat je potpuno uništen, a takođe i porodična kuća, koja je onesposobljena za stanovanje, pa se višečlana porodica, praktično bez sredstava za život, našla na ulici. Odmah iza toga, tromblonskom minom je gađan i ugostiteljski objekat i Dom izviđača na Gaju "Cedam", koji je srećom, samo lakše oštećen.

Da teroristi ne prezaju ni od čega, pokazuje i sljedeći "podvig": postavljanje dinamita u lokalnu radio-stanicu i to u 21 sat, kada je ulica puna šetača. Samo zahvaljujući sreći, niko u ovim diverzantsko-terorističkim akcijama nije nastradao.

Na Stanicu javne bezbjednosti sručila se, nakon toga, lavina optužbi. Zbog njenog neefikasnog djelovanja iste večeri okupilo se nekoliko stotina građana tražeći oružje i smjenu komandira milicije. Komandir je dao ostavku, a umjesto oružja, gnjevnim građanima je obećana hitna mobilizacija rezervnog sastava milicije. Shvatajući da milicija ne može efikasno djelovati, narod se samoorganizovao na čuvanju svoga grada. To je, očigledno, dalo rezultate tako da se u narednih nekoliko večeri nije desio ni jedan incident, niti ijedna diverzija. Uzgred, valja napomenuti da dosadašnja istraga nije dala nikakve rezultate, što je i bio povod da se prošire razna nagađanja i priče po čaršiji koja već "zna" ko su krivci.

Međutim, ako diverzija nije bilo u samom gradu, ne manjka provokacija u susjednim muslimanskim selima. Tako su u Lohinji, dvije večeri zaredom, nepoznata lica tromblonskim minama s "onu stranu" Spreče gađali kafe "Rio". Na sreću, preciznot im nije bila jača strana, tako da nije bilo ozbiljnijih posljedica, osim ogorčenja mještana. Isto se ne bi moglo reći i za Bosansko Suho Polje, mjesto sa mješovitim stanovništvom, gdje je na džamiju u toku molitve sa brda Preslica izvršen minobacački napad sa dvadesetak projektila, od kojih je džamija lakše oštećena, dok je nekoliko okolnih kuća imalo veće štete. U istom selu je u dva navrata grupa maskiranih i naoružanih ljudi presrela i razoružala mješovitu milicijsko-vojnu patrolu. Sve to je uticalo da muslimansko stanovništvo, naročito žene i djece, masovno iseljavaju.

Svi ovi događaji su, na žalost, izgleda, samo uvod u duže razdoblje nestabilnosti i pogoršane bezbjedonosne situacije na ovom području. Neka ovaj tekst bude poziv svim scenaristima haosa i mraka da stanu, jer ako padnu ljudske žrtve, vjetar ludila će naizbježno zahvatiti i ovaj kraj. U tom slučaju neka nam svima pomogne Bog, mada, izgleda, on već odavno ne stanuje ovdje.

² Pogledati citirani tekst iz "Narodne armije".